

Πέλη Γαλίτη – Κυρβασίλη

***Σύγκρουση και συνύπαρξη στο σχολείο και στην κοινότητα:
Αποκαταστατική Δικαιοσύνη και Συγχώρηση. Προγράμματα
& Σχέδια Εργασίας. Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2017.***

Η Πέλη Γαλίτη – Κυρβασίλη, διδάκτωρ Παιδαγωγικών και ειδικός στη Σχολική Συμβουλευτική, την τελευταία πενταετία δραστηριοποιείται στο χώρο της Θετικής Ψυχολογίας και ασχολείται με το πρόγραμμα της «συγχωρητικότητας» και την εφαρμογή του στα σχολεία της Ελλάδας. Το τελευταίο βιβλίο της, με τον επιγραφόμενο τίτλο βασίζεται σε εκτενείς έρευνες που διεξήχθησαν παγκοσμίως και εστιάζει στους ανθρώπους και στις σχέσεις υπογραμμίζοντας ότι η «συγχωρητικότητα» μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μια στρατηγική αντιμετώπισης από συνανθρώπους μας που έχουν υποστεί προσβολή, αδικία, βία και εκφοβισμό.

Το βιβλίο συγκροτείται από εννέα κεφάλαια χωρισμένα σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος, που αποτελείται από τρία κεφάλαια, το περιεχόμενο χαρακτηρίζεται από επιστημονικό βάθος. Στο πρώτο κεφάλαιο δίδεται ο ορισμός του σχολικού εκφοβισμού και περιγράφονται οι μορφές εκδήλωσής του παρουσιάζοντας ταυτόχρονα και τους ρόλους των εμπλεκόμενων μελών κατατάσσοντάς τους σύμφωνα με τη θεωρία της διττής εκδήλωσης επιθετικότητας σε παρορμητικούς - λειτουργικούς και σε επιθετικούς. Καταγράφονται οι διαφορές του εκφοβισμού από τη βία και την επιθετικότητα με στόχο να κατανοήσουμε ότι δεν μπορούμε να αποδεχτούμε τον εκφοβισμό ως ένα φυσιολογικό φαινόμενο ανάπτυξης του παιδιού. Παρουσιάζεται η εξελικτική πορεία του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και διατυπώνονται προτάσεις και νέες στρατηγικές αντιμετώπισης του εκφοβισμού καταλήγοντας στις δύο προτάσεις που συνδέονται στενά μεταξύ τους, δηλαδή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης και της πρακτικής της συγχώρησης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε έρευνες που διαπιστώνουν ότι η νέα γενιά αφενός μεν αισθάνεται πιο μεγάλη αυτοπεποίθηση και αυτοδικαίωση αφετέρου δε είναι και πιο δυστυχισμένη χωρίς βέβαια αυτό να αποτελεί κανόνα. Περιγράφονται περιληπτικά τα χαρακτηριστικά της νέας γενιάς και καταγράφονται τρόποι προσέγγισής της. Επισημαίνεται η συμβολή της Θετικής Ψυχολογίας αλλά και της υπαρξιακής οπτικής, που δίνει τη δυνατότητα να αναγνωρίσει κάποιος τα υγιή χαρακτηριστικά που διαθέτει κάθε άνθρωπος. Έτσι ο ευαισθητοποιημένος εκπαιδευτικός διακρίνει τα θετικά χαρακτηριστικά του μαθητή και τα αναδεικνύει. Επομένως οι έννοιες της αγάπης, της «συγχωρητικότητας», της ταπεινότητας, της υπομονής, της αποδοχής του άλλου κ.α. δεν ανήκουν αποκλειστικά στο χώρο της θεολογίας αλλά αποτελούν έμπνευση και έναυσμα διάφορων επιστημονικών μελετών. Για το λόγο αυτό αναλύονται και αναδεικνύονται οι αρετές και αξίες όπως η χαρά, η ενσυναίσθηση, η ευγνωμοσύνη, η ταπεινότητα, η δικαιοσύνη, και η «συγχωρητικότητα» που είναι κοινές τόσο στο πρόγραμμα της αποκαταστατικής δικαιοσύνης όσο και στο πρόγραμμα της πρακτικής της συγχώρησης. Επισημαίνεται η ανάγκη των ανθρώπων να έχουν καλές σχέσεις μεταξύ τους, να δίνουν και να παίρνουν αγάπη και να υπάρχει αλληλοσεβασμός. Τονίζεται η αναγκαιότητα διαμόρφωσης

υγιών σχέσεων μέσα στην οικογένεια, στην κοινωνία αλλά και μέσα στο σχολείο. Καταγράφεται ως πολύ κρίσιμος και σημαντικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού ως ηγέτη για τη διαμόρφωση της σχολικής κουλτούρας αλλά και την ομαλή συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών, ο οποίος εμπνέει, εστιάζει στην ανάπτυξη των ατόμων και της ομάδας, δίνει έμφαση στις προσωπικές σχέσεις και στους ανθρώπους.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι τρόποι για την ειρηνική συνύπαρξη και συμφιλίωση. Περιγράφεται η τρομοκρατία ως απειλή. Παρουσιάζεται ο αγώνας του Ντέσμοντ Τούτου για την κατάργηση του απαρχαίντ και τονίζεται ότι η εκδίκηση και η τιμωρία δεν αποτελεί λύση αντιμετώπισης της τρομοκρατίας. Αντίθετα η επιλογή της συγχώρησης και της συμφιλίωσης μπορεί να οδηγήσει σε αποτελέσματα ωστόσο επισημαίνεται ότι η συγχώρηση δεν εξασφαλίζει τη συμφιλίωση. Γίνεται αναφορά και σε άλλους ηγέτες όπως ο Μαχάτμα Γκάντι, ο Νέλσον Μαντέλα, ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ για να γίνει κατανοητό ότι η συγχώρηση είναι εφικτή και μπορεί να θεραπεύσει τραυματισμένες κοινωνίες. Στη συνέχεια ορίζονται οι έννοιες «δικαιοσύνη» και «έλεος» τονίζοντας πως στην πορεία οι δύο αυτές έννοιες κατέληξαν να θεωρούνται αντίθετες και να μη μπορούν να συνδυαστούν. Οι δυο αυτές έννοιες παρουσιάζονται στην ιστορική τους διάσταση και επισημαίνεται ότι θα πρέπει να υπάρχει αλληλοϋποστήριξη της επιστημονικής θεολογικής κοινότητας και της κοινότητας των κοινωνικών επιστημών για την εξέλιξη της διαδικασίας της συγχώρησης. Τίθεται το ερώτημα αν μπορούν να δημιουργηθούν κοινότητες που να είναι δίκαιες και να νοιάζονται ο ένας για τον άλλο. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρεται το σχολείο και στη δημιουργία σχολικής κουλτούρας που θα εμπεριέχει τον σεβασμό, το ενδιαφέρον για τους μαθητές και τη δικαιοσύνη, μια κοινότητα δηλαδή που συνεργάζεται και θα είναι ενωμένη. Μέσα από διάφορες ανθρωπιστικές αξίες να διαμορφώνεται ήθος όχι ως επιβολή αλλά ως βιωμένη εμπειρία μέσα από βιωματικές δράσεις και ασκήσεις. Το κεφάλαιο κλείνει με το τρίπτυχο της ειρηνικής συνύπαρξης της οποίας προϋπόθεση αποτελεί η ενσυναίσθηση που από μόνη της δεν είναι αρκετή γι' αυτό και η συγχώρηση αποτελεί τον μεσαίο και βασικότερο κρίκο της αλυσίδας που ιδανικά θα πρέπει να οδηγήσει στη συμφιλίωση.

Στο δεύτερο μέρος που τιτλοφορείται ως «Εκπαιδευτικά Προγράμματα» εντάσσονται δύο κεφάλαια (το 4^ο και 5^ο κεφάλαιο) στα οποία αναλύονται διεξοδικά η αποκαταστατική/επανορθωτική δικαιοσύνη στην εκπαίδευση και η «συγχωρητικότητα» στην εκπαίδευση. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται ο όρος «αποκαταστατική δικαιοσύνη» και επισημαίνεται ότι στον χώρο της εκπαίδευσης προτάθηκε ο ορισμός «επανορθωτική πρακτική». Επισημαίνεται ότι βασική ιδέα της αποκαταστατικής δικαιοσύνης είναι ότι οι άνθρωποι θα πρέπει να μάθουν να ζουν μέσα στην κοινότητα, ακόμα και αν έχει διαπραχθεί κάποια αδικία. Στόχος είναι η συμφιλίωση ανάμεσα στον θύτη και στο θύμα. Τονίζεται ότι η επανορθωτική δικαιοσύνη επιδιώκει να θεραπεύσει και να επανορθώσει την αδικία. Περιγράφονται οι πέντε βασικές αρχές της αποκαταστατικής δικαιοσύνης και απαριθμούνται τα τρία βασικά βήματα που χρειάζεται να κάνει η κοινότητα όταν έχει αναλάβει την καθοδήγηση των εφήβων που έχουν παραβατική συμπεριφορά. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η επίδραση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στον χώρο του σχολείου τόσο σε επίπεδο κοινωνικό όσο και σε επίπεδο συναισθηματικό τονίζοντας ότι κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος στον χώρο της εκπαίδευσης διεθνώς, αφού χρησιμοποιεί

πρακτικές που προσπαθούν να εντάξουν τον μαθητή μέσα στην τάξη. Ακολούθως περιγράφεται η διαδικασία εφαρμογής της αποκαταστατικής δικαιοσύνης που αποτελείται από τη διαδικασία του Κύκλου, το διάλογο και τη κοινή ευθύνη. Τονίζεται ιδιαίτερα η σημασία του Κύκλου στην εφαρμογή της που συμβάλλει ιδιαίτερα στον διάλογο και τη συζήτηση και επισημαίνεται ότι όλοι μας έχουμε την ανάγκη να ανήκουμε σε κάποια κοινότητα και να αλληλοβοηθούμαστε. Περιγράφονται οι διάφοροι τύποι του Κύκλου αλλά και οι φάσεις που ακολουθούνται ανάλογα με τις ανάγκες της ομάδας. Σημειώνεται η σημασία του εποικοδομητικού διαλόγου καθώς και της κοινής ευθύνης. Στη συνέχεια γίνεται αποσαφήνιση της ορολογίας της αποκαταστατικής/επανορθωτικής δικαιοσύνης και της σχολικής διαμεσολάβησης ώστε να γίνει κατανοητός ο διαχωρισμός των δύο προσεγγίσεων. Τέλος τονίζεται η σημασία της αποκαταστατικής/επανορθωτικής δικαιοσύνης στην αντιμετώπιση της βίας και του εκφοβισμού στα σχολεία, αφού υποστηρίζει την από πολύ νωρίς εισαγωγή των θεμελίων για τη δημιουργία του θετικού σχολικού κλίματος.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης των μαθητών στη συγχώρηση. Εξηγούνται οι λόγοι της δημιουργίας προγραμμάτων για την εκπαίδευση στη συγχώρηση που έχουν ως στόχο οι μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες που θα τους είναι χρήσιμες για να αντιμετωπίσουν μελλοντικές δύσκολες καταστάσεις. Να μάθουν δηλαδή τι είναι η συγχώρηση και ποια είναι η διαδικασία της. Στη συνέχεια παρουσιάζονται έρευνες που δείχνουν τα οφέλη της «συγχωρητικότητας» σε παιδιά και εφήβους και τονίζεται η πρόταση της συγχώρησης ως στρατηγική αντιμετώπισης της βίας και του εκφοβισμού αφού δεν προϋποθέτει και δεν θεωρεί απαραίτητη την επικοινωνία με τον θύτη, προκειμένου να επέλθει η καταλλαγή και η συμφιλίωση. Τέλος παρουσιάζεται η επιτυχημένη πορεία εφαρμογής του προγράμματος της συγχώρησης στην Ελλάδα και καταγράφονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών από την εμπειρία εφαρμογής του. Το κεφάλαιο κλείνει με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης του προγράμματος, που δείχνουν τη θετική επίδρασή του τόσο στους μαθητές όσο και στους εκπαιδευτικούς και τονίζεται ότι μέσα στις άμεσες προοπτικές του προγράμματος είναι και η αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού.

Στο τρίτο μέρος του βιβλίου που τιτλοφορείται ως «Σχέδια Εργασίας» εντάσσονται τέσσερα κεφάλαια (6^ο, 7^ο, 8^ο και 9^ο κεφάλαιο). Είναι εύχρηστα και εστιάζουν σε θέματα που αφορούν την καθημερινότητα των μαθητών. Στο έκτο κεφάλαιο που αφορά το πρόγραμμα της αποκαταστατικής δικαιοσύνης παρουσιάζονται σχέδια εργασίας που δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να εξασκηθούν σε κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες. Προτείνονται 8 θέματα προς συζήτηση στον Κύκλο για να έχει μια ιδέα ο αναγνώστης της όλης διαδικασίας. Επιλέχθηκαν πολύ σημαντικά θέματα μεταξύ των οποίων είναι τα «Συναισθήματα», «Απώλεια και Πένθος», «Φιλία», «Σχολικός Εκφοβισμός» κ.α. Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται σχέδια εργασίας που αφορούν την εφαρμογή του προγράμματος από το Νηπιαγωγείο και την Γ' Δημοτικού. Προτείνονται σχέδια εργασίας που δίνουν τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς μέσα από ένα πλούσιο υλικό παραμυθιών και ιστοριών να σχεδιάσουν και να διδάξουν ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε τάξης. Η βασική έννοια γύρω από την οποία διαρθρώνονται τα σχέδια εργασίας είναι η αγάπη αλλά και η συγχώρηση. Στο όγδοο κεφάλαιο παρουσιάζονται σχέδια εργασίας που αφορούν την εφαρμογή του προγράμματος από την Δ' Δημοτικού μέχρι και τη Β'

Γυμνασίου. Αναδεικνύονται οι αρετές της ανιδιοτελούς αγάπης, της δικαιοσύνης, της αντοχής στον πόνο, της συμπόνοιας, του θάρρους, της φιλίας και της συγχώρησης. Στο ένατο κεφάλαιο παρουσιάζονται σχέδια εργασίας που αφορούν την εφαρμογή του προγράμματος από την Γ΄ Γυμνασίου μέχρι και το Λύκειο. Εδώ αναλύονται και πάλι οι έννοιες που συζητήθηκαν στις προηγούμενες ηλικίες δίδοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στις βιωματικές ασκήσεις.

Στο τέλος του βιβλίου παρατίθεται το παράρτημα που περιέχει υλικό για χρήση από τους εκπαιδευτικούς κατά τη διεξαγωγή των μαθημάτων καθώς και η ελληνική και ξένη βιβλιογραφία.

Γενικά το βιβλίο της κας Π. Γαλίτη αποτελεί ένα εξαιρετικό και σημαντικό εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς που υλοποιούν το πρόγραμμα της «Αγωγής της Συγχώρησης». Παράλληλα αποτελεί σημαντικότατο βοήθημα για την πρόληψη της σχολικής βίας και εκφοβισμού που τα τελευταία χρόνια ολοένα και περισσότερο παρατηρείται η αύξηση των κρουσμάτων. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί η παιδαγωγική και διδακτική αξία των σχεδίων εργασίας που περιλαμβάνονται στο εγχειρίδιο αυτό. Η μεθοδολογία που προτείνεται βασίζεται στη σύγχρονη διδακτική αφού εμπλέκει τους ίδιους τους μαθητές στη μαθησιακή διδασκαλία. Η περιγραφή των βασικών εννοιών, η περιγραφή των μαθησιακών στόχων και η πρόταση δραστηριοτήτων βιωματικών τεχνικών διδασκαλίας σε κάθε μάθημα αναδεικνύει την προσεκτική και επιμελημένη συγγραφή του βιβλίου.

Πολύβιος Ι. Στράντζαλης

Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου κλ. ΠΕ01

Κεντρικής Μακεδονίας